

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Р.М. Мамчур, кандидат економічних наук

Проаналізовано стан та тенденції розвитку аграрного страхування як інструменту управління ризиками у сільському господарстві. Розглянуто особливості державної підтримки розвитку аграрного страхового ринку.

Страхування, аграрне страхування, ризик, управління ризиками

Постановка проблеми. Україна стоїть на порозі створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом. Цей факт створює нові величезні можливості для експорту сільськогосподарської продукції. Збільшення обсягів експорту потребує удосконалення технологій в агропромисловому секторі. Відповідно, впровадження новітніх технологій в аграрному секторі має стати рушійною силою підвищення його ефективності та є стратегічно важливим для держави. Залучення інвестицій у розвиток сільськогосподарського виробництва безпосередньо залежить і від того, як розв'язується проблема зменшення та розподілу ризиків товаровиробників. Дія системи аграрного страхування спрямована на стабілізацію виробництва та рівня доходів у аграрному секторі економіки, залучення сільськогосподарських виробників до управління ризиками та стимулює використання останніх здобутків технологій сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми страхування аграрних ризиків опікується велика кількість зарубіжних та вітчизняних вчених: І.Т. Балабанов, В.О. Безугла, В.А. Борисова, В.С. Гайдук, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, М.В. Мних, С.С. Осадець, Т.А. Ротова, Я.П. Шумелда, Р.Т. Юлдашев та ін.

Мета дослідження – визначення перспектив розвитку агрострахування як ефективного інструменту управління ризиками у сільському господарстві.

Результати досліджень. В Україні на зміни рівня доходу агровиробників впливають системні ризики, такі як непередбачуваність природних умов, мінливість обсягів збору врожаїв, зміна заходів державної політики щодо регулювання аграрних ринків, коливання цін на сільськогосподарську продукцію тощо. У певні роки ці ризики призводять до отримання сільськогосподарськими виробниками чималих за своїми обсягами збитків.

Постійно зростаючі інвестиції в аграрний сектор економіки, а також дедалі складніші сучасні технології сільськогосподарського виробництва

ставлять Україну перед необхідністю створення національної системи страхування врожаю сільськогосподарських культур. Головним завданням на сучасному етапі у розвитку аграрного страхування є зацікавленість в цьому виді страхування як страхувальників, так і страхових компаній, що неможливо без суттєвої державної підтримки [1]. Успішно діюча модель системи аграрного страхування з державною участю має свої об'єктивні та доведені міжнародним досвідом підстави.

За 2012 андеррайтинговий рік вітчизняні сільгоспвиробники уклали 1936 страхових угод, застрахувавши 727338 га посівних площ, що свідчить про поступове відродження ринку аграрного страхування після кризового 2009 року. Водночас, рівень агрострахування практично у всіх країнах Східної Європи на сьогодні залишається досить низьким. До основних причин, що стримують розвиток сільськогосподарського страхування в Україні, належить неналежне правове врегулювання відносин страховиків з страхувальниками. Так, із загальної кількості агровиробників, у яких трапилися страхові випадки, належне відшкодування збитків отримують лише 30 % страхувальників. Для майже 40 % господарств, що одержують виплати, обсяг відшкодування становить менше 20 % заявлених збитків. Недоліком у страхуванні є те, що більшість страхових компаній, які сьогодні здійснюють страхування сільськогосподарських ризиків, є досить молодими (2/3 страховиків здійснюють страхування сільськогосподарських ризиків лише протягом 20 останніх років). Це свідчить про відсутність надійних статистичних даних щодо фактів настання несприятливих природних явищ для сільськогосподарського виробництва та обсяги недоотриманого з цих причин врожаю, а також недостатність знань та досвіду з оцінки ризиків сільськогосподарського виробництва [2].

Склад ризиків в аграрному секторі зумовлюється безпосередньо видами діяльності та наявними ресурсами, які під впливом певних подій можуть бути втраченими. Основними ризиками, які виникають під час вирощування сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень є: посуха (47 %), вимерзання (35 %) та пожежа (11 %). Загалом страхування аграрних ризиків складає незначну частку у страховому портфелі страхових організацій, зокрема, на сільськогосподарські ризики припадає лише 1 % усіх угод страхування, укладених страховими компаніями за останній статистичний рік, та відповідно 2,7 % зібраних страхових премій. До того ж, таке страхування здійснюється з метою отримання кредиту (50 % страхових угод укладено за форвардними договорами на закупівлю зерна). Водночас, страхування майбутнього врожаю як забезпечення повернення кредиту, є досить розповсюдженою практикою у світі. Проте в Україні цей вид страхування є досить вартісною та формальною процедурою.

В останні 3 роки лише 10 страхових компаній стабільно страхують врожай, деякі компанії намагаються впроваджувати програми агрострахування. Зазначений процес потребує від страхової компанії розробки стратегічного плану мінімум на 3–5 років за умови наявності достатніх фінансових ресурсів, навчання страхових агентів і створення у штатній структурі окремого підрозділу з агрострахування [3].

В основному аграрні підприємства намагаються застрахувати заставні посіви зернових культур, ріпаку, кукурудзи, цукрових буряків і сояшнику при середній ставці страхової премії в розмірі 3,8 % та безумовній франшизі на рівні 50 %, що забезпечує лише компенсацію катастрофічних збитків. Для аграрного страхування плановим рівнем збитковості є рівень 60–70 %. Обсяги страхування з року в рік незначні – 2–3 % від загальної площі під сільськогосподарськими культурами в країні. Причиною подібної ситуації є відсутність вільних коштів у аграріїв, тому вони якщо і страхують посіви, то тільки найбільш ризикові, наприклад, рапс (зважаючи на іноземне походження насіння і непристосованість його до місцевих умов вирощування), або заставні, наприклад, озимі. У зв'язку з цим близько половини застрахованих площ зайняті озимою пшеницею, решта – практично в однакових обсягах під іншими культурами.

Необхідно додати, що в Україні переважає страхування аграрними підприємствами зимових ризиків (виникнення льодової корки, вимерзання, випрівання та вимокання посівів), а саме посівів озимих культур на період перезимівлі. Перелік літніх ризиків значно більший: посуха, град, (злива, буря, ураган), весняний заморозок, пожежа, хвороби та шкідники, протиправні дії третіх осіб та інші (землетруси, лавини, селі), а ставки премій в 1,5 раза нижчі. У поточному році мали місце звернення до страхових компаній щодо вимерзання посівів ріпаку та ячменю від фермерів Черкаської, Кіровоградської, Житомирської, Львівської та Київської областей.

В останні п'ять років в Україні впроваджуються нові страхові продукти, в яких франшиза не застосовується. Замість неї в угодах використовується покриття. За допомогою покриття при укладанні угоди обумовлюється страхова сума з урахуванням частини ризику, яка утримується страховою компанією. Практично всі страхові компанії, що страхують аграрні ризики в Україні, перестраховують ризики на світовому ринку перестраховування. Найчастіше перестраховувальниками є страхові компанії зі Швейцарії та Німеччини, рідше ризики перестраховуються у Польщі та Росії і лише незначна частина ризиків перестраховується на внутрішньому перестраховому ринку.

Слід зазначити, що у світі практично не існує успішних державних компаній, які виконують аграрне страхування, крім Канади, де страхування здійснюють так звані королівські корпорації, яким держава гарантує фінансову підтримку за умови виникнення надзвичайних ситуацій. Середній показник збитковості державної сільськогосподарської страхової компанії Індії становить 230 %, внаслідок чого, уряд був змушений дозволити вийти на страховий ринок п'ятьом приватним страховим компаніям. У Китаї держава здійснює субсидування страхування аграрної продукції (за обсягом субсидійованого страхування країна посідає друге місце у світі після США). У Греції держава відмовляється від монополії у галузі і запроваджує добровільне страхування сільськогосподарської продукції [4].

Не викликає сумніву той факт, що держава мусить субсидювати аграрне страхування для його подальшого розвитку. Водночас, на відміну від інших видів державної підтримки аграріїв, СОТ не заперечує проти су-

бсидіювання страхових платежів. Так, ефективна система державної підтримки функціонує у Туреччині та Австрії, де утворено керуючу компанію, до якої перераховуються страхові премії та державні субсидії. Також компанія здійснює страхові виплати та розміщує прийняті ризики на пере-страхування. За шість років діяльності компанії в Туреччині рівень аграрного страхування зріс із 1 % до 8,2 % застрахованих площ і культур. Сума зібраних премій збільшилася у вісім разів і становила у 2012 році 200 млн євро. На страхування приймають 36 культур, основними з них є пшениця, томати, виноград та оливки. Також 50 % страхових премій, сплачених аграріями Польщі покривається коштом держбюджету. Основними культурами, які тут страхуються є кукурудза, ріпак, цукрові буряки та зернові [5].

Висновки

Вітчизняний ринок аграрного страхування має величезний потенціал, проте наразі він перебуває на етапі реформування. 2013 рік продовжує демонструвати позитивну динаміку страхового ринку, відмічену у 2011–2012 роках. Водночас, впровадження програм аграрного страхування потребує від страхових компаній наявності значних фінансових ресурсів та відповідного досвіду.

Держава має субсидіювати аграрне страхування для його подальшого розвитку. На аграрному страховому ринку пропонується достатня кількість продуктів зі страхування сільськогосподарської продукції, проте лише один страховий продукт (страхування озимої пшениці на період перезимівлі) передбачає субсидіювання сплачених аграріями страхових платежів, а тому не може задовольнити потреб товаровиробників.

Внаслідок страхування мають не лише відшкодовуватися витрати, які зазнають підприємства під час загибелі культур, але й страхові тарифи мають стимулювати до здійснення страхування, не збільшуючи суттєво собівартість застрахованої культури. Крім цього, страхові тарифи та страхове відшкодування мають залежати і враховувати використання аграрними підприємствами передових технологій виробництва продукції, які зменшують ризики, а отже здешевлюють страхування при одночасному зростанні обсягу вирощеної продукції.

Список літератури

1. Закон України «Про страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 09.02.2012 № 4391-VI // Відомості Верховної Ради України. – № 41.
2. Козьменко О.В. Перспективи розвитку страхового ринку України після світової фінансової кризи / О.В. Козьменко, Г.В. Кравчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. пр. – Вип. 31. – Суми: УАБС НБУ. – 2011. – С. 216.
3. МФК: Розвиток агрострахування в Україні: аналітична записка. – 2012.
4. Поташній Ю. Незастрахований урожай / Ю. Поташній // Віче. – 2010. – № 21.
5. Скринник О. Страховики світу активізуються / О. Скринник // Агробізнес сьогодні: науковий журнал. – 2013. – № 7 (254).

Проанализировано состояние и тенденции развития аграрного страхования как инструмента управления рисками в сельском хозяйстве. Рассмотрены особенности государственной поддержки развития аграрного страхового рынка.

Страхование, аграрное страхование, риск, управление рисками.

The state and trends of agricultural insurance are analysed as a tool for risk management in agriculture. The features of state support for agricultural insurance market.

Insurance, agricultural insurance, risk, risk management